

รายงานการศึกษา

ข้อเสนอการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อพัฒนาระบบอาหารเพื่อสุขภาวะ
และระบบอาหารปลอดภัยในจังหวัดชัยนาท

จัดทำโดย มูลนิธิชีวิตไท

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

มีนาคม 2566

ข้อเสนอการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อพัฒนาระบบอาหารสุภาพ และระบบอาหารปลอดภัยในจังหวัดชัยนาท

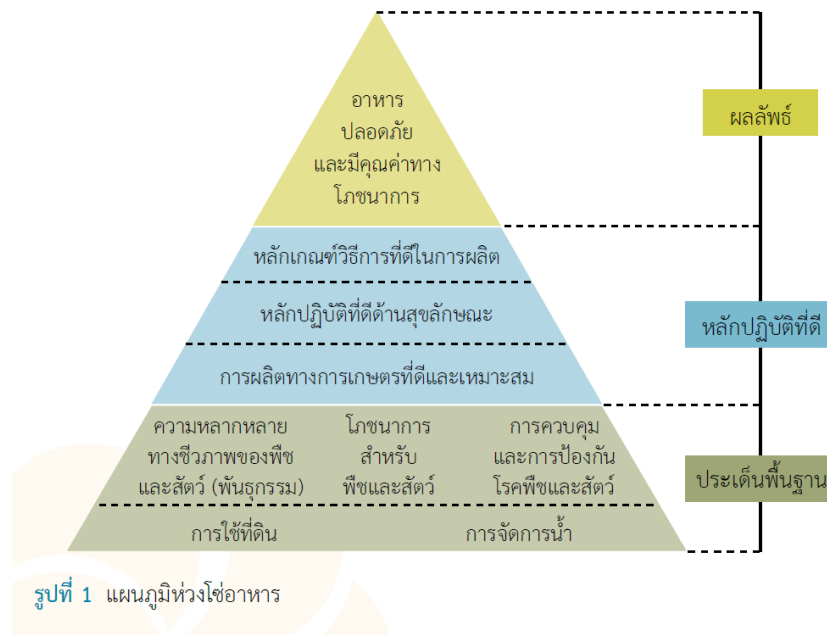
บทนำ จังหวัดชัยนาทกับเป้าหมายการขับเคลื่อนระบบอาหารเพื่อสุภาพ

การขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะระบบอาหารเพื่อสุภาพในจังหวัดชัยนาท เป็นยุทธศาสตร์การทำงานของมูลนิธิชีวิตไท ที่ต้องการขยายผลการพัฒนาศักยภาพชาวนาเพื่อสร้างแหล่งอาหารปลอดภัยและสุภาพที่ดีของชุมชนชาวนาและผู้บริโภค ให้สอดคล้องกับเป้าหมาย 3 ปี ของแผนอาหารเพื่อสุภาพ (พ.ศ.2565 – 2567) กองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ที่ต้องการให้ประชาชนไทยมีการบริโภคอาหารเพื่อสุภาพภายใต้ระบบอาหารที่ยั่งยืน (sustainable food System) ซึ่งส่งผลเชิงบวกโดยตรงต่อการลดความยากจน ความหิวโหย และการมีโภชนาการที่ดีของประชากร

ประเทศไทยได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาระบบอาหารเพื่อสุภาพมาอย่างยาวนาน โดยมีการพัฒนาแนวคิดและการขับเคลื่อนในประเด็นนี้อย่างเป็นระบบมานานกว่า 2 ทศวรรษ เริ่มตั้งแต่การมองความปลอดภัยด้านอาหารในลักษณะประเด็นเดียวที่เน้นไปที่อาหารเพื่อการบริโภคอย่างเดียว จนมีการพัฒนาแนวคิดด้านอาหารปลอดภัยอย่างเป็นองค์รวมในลักษณะของ “ระบบอาหาร” ซึ่งตามนิยามขององค์การอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO. 2006) หมายถึงระบบที่เชื่อมโยงตัวบุคคลผู้เป็นผู้กระทำและกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการผลิต การรวบรวม การแปรรูป การจำหน่าย การบริโภค ไปจนถึงการกำจัดผลผลิตอาหาร และมีการขยายแนวคิดจากอาหารปลอดภัยที่เน้นความปลอดภัยของผู้บริโภคเป็นอาหารเพื่อสุภาพที่ครบวงจรที่เรียกว่าระบบอาหารเพื่อสุภาพ ให้ความสำคัญกับความยั่งยืน ความมั่นคง ปลอดภัย ของทุกองค์ประกอบในห่วงโซ่อาหาร โดยเฉพาะในกลุ่มผู้บริโภคที่ต้องมีอาหารเพียงพอ มีความสามารถในการเข้าถึงอาหาร มีการใช้ประโยชน์ด้านอาหารอย่างมีสุขอนามัย และการมีเสถียรภาพทางอาหาร

กรอบยุทธศาสตร์การจัดการด้านอาหารของประเทศ 5 ปี (2555 – 2559) กำหนดวิสัยทัศน์ให้ประเทศไทยเป็นประเทศที่ผลิตอาหารที่มีคุณภาพ และปลอดภัย มีความมั่นคงด้านอาหารอย่างยั่งยืน โดยระบุไว้ในยุทธศาสตร์ที่ 2 ที่ว่าด้วยความปลอดภัยอาหารของประเทศว่าต้อง “ดูแลคุณภาพและความปลอดภัยอาหารในห่วงโซ่อาหาร เพื่อการคุ้มครองผู้บริโภคและการค้าทั้งในและต่างประเทศ ซึ่งเป็นพื้นฐานของการแก้ไขปัญหาความยากจนของเกษตรกรและผู้ที่เกี่ยวข้อง” (คณะกรรมการอาหารแห่งชาติ) โดยมองความปลอดภัยอาหารว่าเป็นประเด็นที่ต้องขับเคลื่อนไปกับภาคการผลิตอาหารตั้งแต่พื้นฐานคือการบริหารจัดการทรัพยากรการผลิต ดังแผนภาพที่ 1 นอกจากนี้แผนแม่บทยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (2561 – 2580) ในประเด็นที่ว่าด้วยเกษตรกรก็

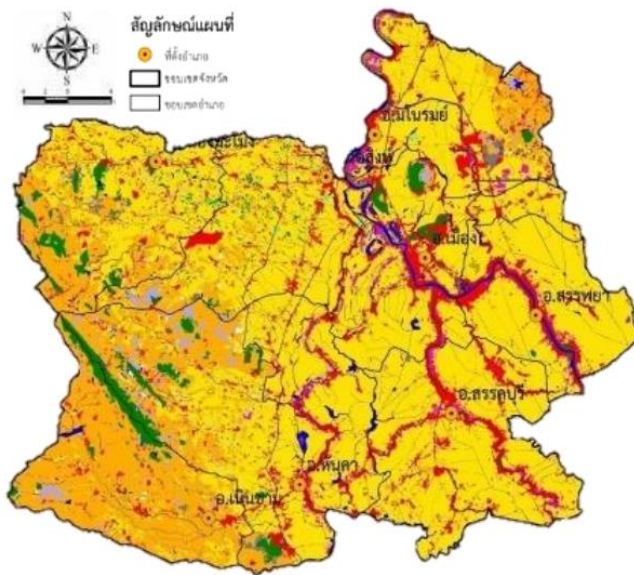
กำหนดให้ “แผนเกษตรปลอดภัย” เป็นหนึ่งใน 6 แผนย่อย โดยระบุแนวทางการพัฒนาไว้หลายประการรวมทั้ง การส่งเสริมและสนับสนุนเกษตรกร ชุมชน ท้องถิ่น รวมถึงผู้ประกอบการให้สามารถผลิตสินค้าเกษตรและอาหาร ที่มีคุณภาพ มาตรฐาน และสร้างความตระหนักรู้ของผู้ผลิตและผู้บริโภคถึงความสำคัญของอาหารปลอดภัยและ ส่งเสริมการขยายตลาดบริโภคสินค้าเกษตรและอาหารปลอดภัย ทั้งกรอบยุทธศาสตร์การจัดการด้านอาหาร และแผนยุทธศาสตร์ชาติเป็นตัวอย่างรูปธรรมที่แสดงให้เห็นถึงความพยายามในการขับเคลื่อนเพื่อพัฒนาระบบ อาหารเพื่อสุขภาวะในระดับประเทศของรัฐบาลไทย

สภาพการใช้ที่ดินปัจจุบันของจังหวัดชัยนาท จากฐานข้อมูลแผนที่สภาพการใช้ที่ดินของกรมพัฒนาที่ดิน พื้นที่ชุมชนและสิ่งปลูกสร้าง 159,600 ไร่ ร้อยละ 10.34 พื้นที่เกษตรกรรม 1,239,749 ไร่ ร้อยละ 80.31 พื้นที่นา 838,952 ไร่ ร้อยละ 54.35 พืชเศรษฐกิจ 4 ลำดับแรก ข้าว อ้อยโรงงาน มันสำปะหลัง และยางพารา และข้าวเป็น พืชเศรษฐกิจหลักของจังหวัดชัยนาท สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม มีความเหมาะสมในการปลูกข้าวกระจาย ตัวอยู่ในอำเภอสรรคบุรี อำเภอหันคา อำเภอเมืองชัยนาท ตั้งอยู่ในเขตชลประทาน ทั้งนี้โดยคณะกรรมการ กรมพัฒนาที่ดินจังหวัดสมควรให้มีการเสนอแผนการใช้ที่ดิน เพื่อสงวนให้เป็นแหล่งผลิตข้าวที่สำคัญของจังหวัด และมีการบริหารจัดการน้ำ ชลประทาน การจัดการดิน ปุ๋ย พันธุ์ข้าว โดยรวมกลุ่มเป็นเกษตรแปลงใหญ่ พัฒนาต่อยอดครบวงจรการตลาดในและต่างประเทศ การแปรรูป แหล่งทุน มีภาครัฐสนับสนุนการทำมาตรฐานสินค้าเกษตร อินทรีย์ และการปฏิบัติทาง การเกษตรที่ดี (Good Agricultural Practices: “GAP”) และเนื่องจากเป็นพื้นที่ ศักยภาพสูง การปลูกพืช หลังนาจะช่วยให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น และเป็นการปรับปรุงบำรุงดิน ทั้งนี้ภาครัฐควร

ให้ความรู้ ความเข้าใจกับเกษตรกรโดยแนะนำว่าพื้นที่นี้เป็นพื้นที่ที่มีความเหมาะสมต่อการปลูกข้าวจึงไม่ควรปรับเปลี่ยนไปปลูกพืชชนิดอื่น หากข้าวราคาไม่ดีถ้าต้องการเปลี่ยนชนิดพืชควรเป็นพืชไร่ เพื่อที่ในอนาคตจะได้กลับมาทำนาได้อีก (ที่มา: <https://agri-map-online.moac.go.th>, 2564) นอกจากนี้ยังเป็นแหล่งผลิตสินค้าปศุสัตว์ที่สำคัญ ได้แก่ สุกร โคเนื้อ ไช้เปิด และสินค้าประมง ได้แก่ ปลาตูก และปลานิล (สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดชัยนาท, 2564)

ตั้งแต่เกิดกระแสการขับเคลื่อนอาหารเพื่อสุขภาพระดับชาติ ชัยนาทก็เป็นจังหวัดหนึ่งที่มีความสำคัญกับอาหารเพื่อสุขภาพมาโดยตลอด โดยพบว่ามีการขับเคลื่อนทั้งภาครัฐและภาคประชาสังคม การขับเคลื่อนภาครัฐเช่น การแต่งตั้งคณะทำงานขับเคลื่อนนโยบายการส่งเสริมสินค้าเกษตรคุณภาพ ปลอดภัย และได้มาตรฐานจังหวัดชัยนาท โดยผู้ว่าราชการจังหวัด ในปี 2560 สืบเนื่องมาถึงปี 2565ทางสำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ (มกอช.) ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการผลิตพืชสมุนไพรให้ได้มาตรฐานโดยบูรณาการร่วมกับหน่วยงานเพื่อสนับสนุนแผนการพัฒนาจังหวัดชัยนาทในการเป็นเมืองสมุนไพรภายใต้โครงการส่งเสริมและยกระดับการผลิตสมุนไพรต้นแบบตามมาตรฐานสินค้าเกษตร โดยมีกลุ่มเป้าหมาย คือเกษตรกรผู้ผลิตพืชสมุนไพรในพื้นที่จังหวัดชัยนาท เพื่อให้เกษตรกรมีความรู้ ความเข้าใจเกณฑ์กำหนดของมาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับพืชสมุนไพร (GAP)(<https://www.thairath.co.th/news/local/2419925.2566>) หรือการที่สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดชัยนาท ได้กำหนดให้ควมมีสุขภาพดีของประชาชนเป็นส่วนหนึ่งของวิสัยทัศน์ในการทำงานของจังหวัด ในส่วนของภาคประชาสังคม พบว่ามีองค์กรไม่แสวงผลกำไรที่ทำงานขับเคลื่อนทั้งด้านอาหารปลอดภัย ด้านคุณภาพชีวิตเกษตรกร ซึ่งนอกจากมูลนิธิชีวิตไทแล้ว ยังมีสถาบันทางวิชาการที่ให้ความสำคัญกับการผลิตความรู้ทางวิชาการ เช่น สถาบันวิจัยปวญ อึ้งภากรณ์ ธนาคารแห่งประเทศไทย เลือกชัยนาทเป็นพื้นที่ในการดำเนินโครงการเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ภาคเกษตรกรรม และภาคอาหารมาอย่างต่อเนื่อง เช่นเดียวกับเกษตรกรในชัยนาทเองก็มีความพยายามเปลี่ยนรูปแบบการทำเกษตรจากการใช้สารเคมีมาเป็นเกษตรอินทรีย์ รวมถึงความพยายามพัฒนาต่อยอดปรับเปลี่ยนจากบทบาทของเกษตรกรผู้ผลิตอย่างเดียวเป็นบทบาทของผู้ประกอบการที่ให้ความสำคัญกับการตลาดเพื่อให้ผลิตภัณฑ์ของอาหารปลอดภัยสามารถกระจายตัวได้กว้างขวางมากขึ้น และพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรไปในตัว

ภาพที่ ๒ แสดงการใช้ที่ดินของจังหวัด

ประเภทการใช้ที่ดิน	เนื้อที่	
	ไร่	ร้อยละ
พื้นที่ชุมชนและสิ่งปลูกสร้าง	๑๔๔,๗๐๙	๙.๓๘
พื้นที่ชุมชนและสิ่งปลูกสร้าง	๑๔๔,๗๐๙	๙.๓๘
พื้นที่เกษตรกรรม	๑,๒๖๔,๑๗๖	๘๑.๙๓
พื้นที่ทำนา	๙๐๖,๖๐๘	๕๙.๖๐
พืชไร่	๓๐๓,๐๒๐	๑๙.๖๓
ไม่อินทรีย์	๒๕,๒๕๐	๑.๖๕
ไม้ผล	๒๒,๘๑๘	๑.๔๑
พืชสวน	๒,๕๑๗	๐.๑๖
ทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์/โรงเรือน	๓,๒๒๗	๐.๒๑
พืชน้ำ	๗๒	๐.๐๑
สถานที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ	๑,๖๓๙	๐.๑๑
เกษตรผสมผสาน/ไร่นาสวนผสม	๒๕	-
พื้นที่ป่า	๕๑,๗๒๘	๓.๓๖
พื้นที่ป่า	๕๑,๗๒๘	๓.๓๖
พื้นที่น้ำ	๕๙,๔๘๘	๓.๘๕
พื้นที่น้ำ	๕๙,๔๘๘	๓.๘๕
พื้นที่เบ็ดเตล็ด	๒๒,๘๖๕	๑.๔๘
พื้นที่เบ็ดเตล็ด	๒๒,๘๖๕	๑.๔๘
รวมทั้งหมด	๑,๕๕๒,๙๖๖	๑๐๐.๐๐
ที่มา : กรมพัฒนาที่ดิน (ปี ๒๕๕๘)		

ที่มา : รายงานภาวะเศรษฐกิจการเกษตรปี ๒๕๖๑ และแนวโน้ม ปี ๒๕๖๒ จังหวัดชัยนาท สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรที่ ๗ ; ธันวาคม ๒๕๖๑

แสดงแผนภาพการใช้ที่ดิน จ.ชัยนาท

อย่างไรก็ดีพบว่าความพยายามขับเคลื่อนอาหารเพื่อสุขภาพในจังหวัดชัยนาท ดำเนินไปอย่างมีข้อจำกัด ในขณะที่เป็นอยู่ข้าวอู่น้ำของประเทศ ที่มีพื้นที่การเกษตรถึง 1.2 ล้านไร่ ชัยนาทกลับเป็นจังหวัด ที่ทำการเกษตรปลอดภัยหรือการปฏิบัติการทางเกษตรที่ดี (Good Agriculture Practices: GAP) เพียง 11,037 ไร่ (สำนักวิจัยและพัฒนาการเกษตรที่ 5, 2564) และมีพื้นที่เกษตรอินทรีย์ที่ได้รับการรับรอง GAP เพียง 604.9 ไร่ ในจำนวนนี้เป็นข้าว 343.25 ไร่ (ศูนย์วิจัยข้าวชัยนาท, 2564)

ทั้งนี้จากการศึกษาของมูลนิธิชีวิตไทพบว่าแม่หน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมสนับสนุนการทำเกษตรอินทรีย์ในจังหวัดชัยนาท รวมทั้งตัวเกษตรกรเองจะพยายามขับเคลื่อนเพื่อเพิ่มพื้นที่การทำเกษตรอินทรีย์และเกษตรปลอดภัยในพื้นที่จังหวัดชัยนาท ผ่านกิจกรรม “3 ล” คือ ลด ละ เลิก การใช้สารเคมีทางการเกษตรทั้งปุ๋ยและยาปราบศัตรูพืช แต่การเปลี่ยนแปลงการผลิตในไร่นาจากเกษตรเคมีมาสู่เกษตรอินทรีย์หรือเกษตรปลอดภัยก็เป็นสิ่งที่ทำได้ยาก ด้วยปัจจัยหลายประการ ทั้งการต้องการเงินลงทุนที่สูงขึ้น ทั้งต้องการความกล้าหาญในการเปลี่ยนแปลงความเชื่อของตนเอง ครอบครัว และเพื่อนบ้าน โดยมูลนิธิชีวิตไทพบว่าอุปสรรคสำคัญ

ในการเปลี่ยนรูปแบบการผลิตจากเกษตรเคมีเป็นเกษตรอินทรีย์คือการไม่สามารถโน้มน้าวใจสมาชิกในครอบครัว และเพื่อนบ้านที่มีพื้นที่เกษตรใกล้เคียงกันให้เชื่อมั่นในการทำเกษตรอินทรีย์ได้ หรือเกษตรปลอดภัยได้การทำเกษตรอินทรีย์ที่ได้เกณฑ์มาตรฐานจึงเกิดขึ้นได้ยากเพราะจะมีการปนเปื้อนสารเคมีจากแปลงไร่ นาอื่นที่อยู่โดยรอบ รวมถึงขาดทักษะความรู้และแรงงานในห่วงโซ่การผลิต ทำให้ผลผลิตไม่ได้มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ จึงไม่สามารถขายผลผลิตได้ในราคาผลิตผลเกษตรอินทรีย์ ซึ่งจะมีการเพิ่มค่าพรีเมียม ขึ้นไปได้ ทำให้มีเกษตรกรจำนวนไม่น้อยที่ตัดสินใจทำเกษตรอินทรีย์แล้วต้องหลุดออกมาในระหว่างที่ยังอยู่ในช่วงการปรับเปลี่ยนการผลิตหรือ 2-3 ปีแรกของการทำเกษตรอินทรีย์

แนวคิดการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อพัฒนาระบบอาหารเพื่อสุขภาวะอย่างเป็นระบบจึงเกิดขึ้น เพื่อให้การพัฒนาระบบอาหารเพื่อสุขภาวะของจังหวัดชัยนาทดำเนินไปอย่างครบวงจร และให้ผลลัพธ์ที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ภาคีเครือข่ายความร่วมมือ

ปัจจุบันการขับเคลื่อนเพื่อพัฒนาระบบอาหารเพื่อสุขภาวะที่ยั่งยืนของจังหวัดชัยนาท ซึ่งมูลนิธิชีวิตไท จัดทำขึ้น โดยการสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ มีหน่วยงาน กลุ่มบุคคล และบุคคลต่าง ๆ ทั้งในจังหวัดชัยนาทและนอกจังหวัด เข้ามามีบทบาทร่วม ดังนี้

หน่วยงานภาครัฐ

สำนักวิจัยและพัฒนาพื้นที่การเกษตรที่ 5 จังหวัดชัยนาท กรมวิชาการเกษตร สนับสนุนความรู้ กระบวนการรองรับมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ (organic Thailand)

สถานีพัฒนาที่ดินชัยนาท หน่วยงานในสังกัดกรมพัฒนาที่ดิน มียุทธศาสตร์ส่งเสริมเกษตรกรรมยั่งยืน และเกษตรอินทรีย์ที่ ลดการใช้สารเคมีที่ทำลายคุณภาพดิน มีโครงการสนับสนุนการทำปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพสูงอยู่แล้ว โดยมีพื้นที่ทำงานหลักในด้านนี้ที่อำเภอสรรคบุรี สนับสนุนหัวข้อจุลินทรีย์สำหรับการทำปุ๋ยหมักให้กลุ่มเกษตรกรผู้สนใจ และมีเจ้าหน้าที่ที่พร้อมให้ความรู้และเป็นพี่เลี้ยง

สำนักงานเกษตรอำเภอชัยนาท เป็นส่วนหนึ่งของสำนักงานเกษตรจังหวัดชัยนาท มีนโยบายสำคัญที่ต้องดำเนินให้บรรลุผลคือ การสนับสนุนให้เกิดการ ลด ละ เลิก การใช้สารเคมีทางการเกษตร ส่งเสริมให้มีการใช้สารชีวภัณฑ์ในการกำจัดศัตรูพืช หรือเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ของดิน แทนการใช้สารเคมี เพื่อขับเคลื่อนให้ชัยนาทมีพื้นที่เกษตรที่ได้รับการรองรับ GAP เพิ่มขึ้น ซึ่งจะพัฒนาสู่การเป็นเกษตรอินทรีย์ต่อไปในภายหน้า สำนักงานเกษตรอำเภอชัยนาท มีนโยบายให้การสนับสนุนกลุ่มเกษตรกรที่ต้องการดำเนินโครงการ ลด ละ เลิก การใช้สารเคมี

สำนักงานเกษตร อำเภอสรรคบุรี หนุนเสริมความรู้เรื่องแนวทางการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (PGS) และสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์การเกษตรบางส่วน

โรงพยาบาลสรรคบุรีอำเภอสรรคบุรี ขับเคลื่อนร่วมกับจังหวัดชัยนาทสนับสนุนแผนการพัฒนาจังหวัดชัยนาทในการเป็นเมืองสมุนไพรภายใต้โครงการส่งเสริมและยกระดับการผลิตสมุนไพรต้นแบบตามมาตรฐานสินค้าเกษตร ทำสัญญารับซื้อสมุนไพรฟ้าทะลายโจร ในระบบการผลิตมาตรฐาน Organic Thailand ของกลุ่มปลูกผักอินทรีย์บ้านวัดพระแก้ว ซึ่งเป็นกลุ่มที่ก่อตั้งโดยคนรุ่นใหม่ทีกลับไปทำการเกษตรที่บ้านเกิด

โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพระดับตำบลบางซุด (รพ.สต.บางซุด)ต้นแบบองค์กรที่มีการจัดปัจจัยแวดล้อมด้านอาหารสุขภาพะผลักดันให้เกิดนโยบายการบริโภคผัก ผลไม้ อาหารปลอดภัย นำไปสู่การส่งเสริมสุขภาพแก่ประชาชนในพื้นที่เพื่อลดการเป็นโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง

โรงเรียนระดับประถมศึกษาและโรงเรียนขยายโอกาส ได้แก่ โรงเรียนวัดท่าสมอ โรงเรียนวัดสนามชัย โรงเรียนบ้านทุ่งกระถิน เข้าร่วมโครงการโรงเรียนสุขภาพะเพื่อส่งเสริมให้เกิดการบริโภคอาหารปลอดภัยที่มีการผลิตขึ้นเองในโรงเรียน ทำกิจกรรมส่งเสริมด้านการบริโภคพืชผัก ผลไม้ และการนำพืช ผัก ผลไม้ปลอดภัยเข้าสู่ครัวโรงเรียน

ภาคเอกชน

บริษัท N&P Organic จำกัด ส่งเสริมการผลิตและการตลาด รับผิดชอบต่อผลผลิตในระบบการซื้อขายล่วงหน้า ในราคาประกัน และสนับสนุนการยกระดับผลผลิตของกลุ่มเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการขับเคลื่อนฯ ไปสู่มาตรฐาน อินทรีย์ในระดับสากล

บริษัท แพลนโมทิฟและมหาวิทยาลัยรัชฎ์จันทรเกษมวิทยาเขต จ.ชัยนาท สนับสนุนพัฒนาผลิตภัณฑ์ จากกล้วยโดยเน้นวัตถุดิบในชุมชน อบรมทำเบเกอรี่จากแป้งกล้วย ขนมทองม้วนจากแป้ง กข.43 และรับซื้อ ผลิตภัณฑ์กลุ่มเกษตรกร สนับสนุนคนรุ่นใหม่ในชุมชนพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ปวย อึ้งภากรณ์

กลุ่มเกษตรกร

กลุ่มเกษตรกรที่หันมาปลูกผักอินทรีย์ เป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนอาหารเพื่อสุขภาพที่ยั่งยืนใน จังหวัดชัยนาท โดยปัจจุบันมีกลุ่มเกษตรกรด้านเกษตรอินทรีย์ที่เป็นเครือข่ายมูลนิธิชีวิตไท ดังนี้

กลุ่มปลูกผักอินทรีย์บ้านวัดพระแก้ว ต.แพรศรรัราช อ.สรรคบุรี จ.ชัยนาท ก่อตั้งกลุ่มขึ้นเมื่อปี 2559 โดยคนรุ่นใหม่ทีลาออกจากงานประจำในเมืองเพื่อกลับมาทำเกษตรที่บ้านเกิด เริ่มจากการชักชวนญาติพี่น้อง มาร่วมกันปลูกผักอินทรีย์ แล้วขยายผลไปสู่เพื่อนเกษตรกรรอบข้าง คือ การผลิตผักอินทรีย์ 5 ชนิด ได้แก่ ผักกาดหอม ผักบุ้งจีน ผักคะน้า ผักโขมเขียว และผักโขมแดง ด้วยมาตรฐาน Organic Thailand โดยทำการตลาด แบบซื้อขายล่วงหน้ารายปี ในราคาประกันกับบริษัทผู้ประกอบการเกษตรอินทรีย์ เพื่อส่งวางขายในซูเปอร์มาร์เก็ตชั้นนำ สมาชิกกลุ่มส่วนใหญ่เป็นคนรุ่นใหม่และลูกหลานของเกษตรกรที่มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาให้อาชีพ เกษตรกรสามารถสร้างรายได้ที่มั่นคงและดำรงชีวิตอยู่ได้ ขณะที่บางส่วนเป็นชาวนารุ่นเก่าซึ่งเคยปลูกข้าวเป็นหลัก เพียงอย่างเดียวต้องแบกรับต้นทุนที่สูง มีรายได้ไม่แน่นอนและมีปัญหาหนี้สิน ทำให้เกิดการปรับตัวและเรียนรู้ ร่วมกันของเกษตรกรแต่ละรุ่น ซึ่งในที่สุดก็พบว่า อาชีพปลูกผักอินทรีย์ในแปลงเล็ก ๆ ขนาดพื้นที่ต่ำสุด 2 งาน จนถึงขนาดพื้นที่สูงสุด 1.5 ไร่ นั้น ไม่ใช่อาชีพเสริมอีกต่อไป เพราะสามารถสร้างรายได้หลักให้ครอบครัวได้มากกว่า การทำนา

กลุ่มส่งเสริมการเกษตรครบวงจร ตำบลบางซุด อำเภอสรรคบุรี จ.ชัยนาท สมาชิกกลุ่มส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพทำนา ทำอาชีพเสริมกิจกรรมที่กลุ่มดำเนินการมาอย่างต่อเนื่องคือ การแก้ปัญหาหนี้สินเพื่อให้ สมาชิกเกษตรกรรักษาที่ดินทำกิน เนื่องจากสมาชิกกลุ่มจำนวนมากกำลังเผชิญกับภาวะหนี้วิกฤติ ซึ่งมีความเสี่ยงต่อการสูญเสียที่ดินทำกินจากการถูกฟ้องร้องโดยสถาบันการเงิน (ธกส. สหกรณ์การเกษตรฯ) และเจ้าหนี้เงินกู้ยืมในระบบ บางครอบครัวต้องเช่าที่ดินทำกิน และมีความยากลำบากในการปรับตัว เนื่องจากส่วนใหญ่เป็น

เกษตรกรที่สูงอายุผลจากการเข้าร่วมโครงการในระยะที่หนึ่ง โครงการได้ให้กลุ่มศึกษาแนวทางการปรับตัวของเกษตรกรเพื่อลดต้นทุนการผลิตสร้างอาชีพเสริมเพิ่มรายได้เพื่อให้สมาชิกสามารถนำเงินมาชำระหนี้และเป็นค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน ส่งผลให้สมาชิกจำนวนหนึ่งซึ่งกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร (กฟก.) ซื้อที่ดินแล้วและมีที่ดินเป็นของตนเอง หันมาทำการผลิตแบบผสมผสาน ลดต้นทุนการผลิตในระยะยาว

ในระยะที่สอง โครงการได้ส่งเสริมให้ชาวนาปรับตัวไปสู่การผลิตที่ยั่งยืนปลูกข้าวอินทรีย์ระยะปรับเปลี่ยนรวมทั้งรับซื้อผลผลิตของชาวนาส่งเสริมให้ทำการผลิตอย่างอื่นเพื่อสร้างรายได้เพิ่มให้ชาวนาเกิดความมั่นใจกล้าปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของตนเอง

ในระยะที่สาม โครงการได้มุ่งเน้นดำเนินงานผ่านครอบครัวเกษตรกรตรง ใช้เครื่องมือวิเคราะห์ตนเอง “กราฟอยู่ดีมีสุข” และ “แผนธุรกิจแก้หนี้” โดยโครงการสนับสนุนงบประมาณบางส่วนเพื่อพัฒนาอาชีพและแก้ปัญหาหนี้สินส่งผลให้สมาชิกมีผลผลิตที่หลากหลายตามฐานอาชีพเดิมของเกษตรกร ที่สร้างรายได้ให้กับครอบครัวและให้วางแผนเก็บออมเพื่อนำเงินมาชำระหนี้ได้

กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) รพ.สต.บางซุด อ.สรรคบุรี จ.ชัยนาท หรือกลุ่มปลูกผักอินทรีย์ เป็นกลุ่มเกษตรกรที่ทำงานเป็นอาสาสมัครด้านการป้องกันโรคในพื้นที่ 8 หมู่บ้าน ของ ต.บางซุด ส่งเสริมการออกกำลังกาย การฟื้นฟูผู้ป่วยติดเตียง มีความรู้ในเรื่องการบริโภคอาหารปลอดภัย แต่ยังขาดประสบการณ์เรื่องการปลูกผักอินทรีย์อย่างจริงจัง บางส่วนมีปัญหานี้สินในภาวะวิกฤติ เข้ามาร่วมกับโครงการในระยะที่สอง (ปี 2562) เป็นกำลังสำคัญในการร่วมวางแผน สนับสนุน และปฏิบัติตามนโยบายส่งเสริมให้เกษตรกรผลิต และประชาชนบริโภคผัก ผลไม้ที่ปลอดภัยอย่างเพียงพอ ของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ ต.บางซุด มีการร่วมกันปลูกผักอินทรีย์ และพืชสมุนไพรในแปลงรวม เนื้อที่ประมาณ 4 ไร่ ในระยะที่สาม โครงการได้ส่งเสริมให้สมาชิกกลุ่มทำงานกับสมาชิกในครอบครัว ส่งเสริมให้เกิดการดูแลสุขภาพตามหลักแพทย์วิถีธรรม รวมถึงผ่านกระบวนการใช้เครื่องมือวิเคราะห์ตนเอง “กราฟอยู่ดีมีสุข” และ “แผนธุรกิจแก้หนี้” เพื่อการพัฒนาอาชีพและแก้ปัญหาหนี้สินส่งผลให้สมาชิกสร้างพื้นที่อาหารในบ้านควบคู่กับทำอาชีพเสริมสร้างรายได้ เช่น ปูจากมูลไส้เดือน น้ำส้มควั่นไม้ เพื่อนำมาใช้ในแปลง แปลงรูปอาหารเพื่อสุขภาพ

กลุ่มเกษตรกรศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ป่วย อี้งภากรณ์ บางซุด ต.บางซุด อ.สรรคบุรี จ.ชัยนาท เป็นกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรในพื้นที่หมู่ 5 บ้านท่าศาลา ต.บางซุด อ.สรรคบุรี จ.ชัยนาท พื้นที่แห่งนี้เดิมในช่วงปีพ.ศ. 2518 ได้เคยเป็นพื้นที่ทำงานของมูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ หลังจากนั้น ด้วยสถานการณ์ทางการเมือง ทางมูลนิธิฯ ได้ยุติบทบาทการทำงานไป ต่อมาในปี 2561 มูลนิธิบูรณะชนบทฯ ได้สนับสนุนการก่อสร้างอาคารศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ป่วย อี้งภากรณ์ บางซุด ขึ้นอีกครั้ง และในช่วงปลายปี 2563 เทศบาลตำบลบางซุด ได้สนับสนุนการก่อสร้างอาคารแปรรูปผลิตภัณฑ์ให้กับศูนย์ฯ แห่งนี้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนากิจกรรมด้านการส่งเสริมอาชีพ เพิ่มรายได้ และพัฒนาคุณภาพชีวิตให้กับสมาชิกกลุ่มและชุมชนโดยในระยะที่สอง โครงการได้ส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการประกอบอาชีพ เช่น การอบรมการทำแป้งกล้วย การทำคุกกี้

การตลาดออนไลน์ ฯลฯ และยังมีการทำกิจกรรมส่งเสริมอาชีพเพื่อเพิ่มรายได้ ได้แก่ การทำแปงกล้วย การทำกล้วยอบเนย กล้วยฉาบ กล้วยอบ เป็นต้น ในระยะที่สาม โครงการได้มุ่งเน้นดำเนินงานระดับครอบครัวเกษตรกร โดยใช้เครื่องมือวิเคราะห์ตนเอง “กราฟอยู่ดีมีสุข” และ “แผนธุรกิจแก้หนี้” รวมทั้งได้สนับสนุนงบประมาณบางส่วน เพื่อการพัฒนาต่อยอดอาชีพและแก้ปัญหาหนี้สิน เช่น เลี้ยงปลาตุก คุกกี้แปงกล้วย กล้วยอบเนย กล้วยอบ สิ่งที่เกิดขึ้นนอกจากมีผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายได้มีรูปแบบการบริหารงบประมาณของกลุ่มใหม่เพื่อนำมาหมุนเวียนในธุรกิจของสมาชิก และได้จดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชนบางซุดร้อยใจ

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์ครบวงจรบ้านหอมกระจุก กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์ครบวงจรบ้านหอมกระจุกตั้งอยู่ที่ตำบลดอนกำ อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี 2562 จากการรวมตัวของกลุ่มที่เป็นเครือข่าย ต่อมาได้ขยายสมาชิกสู่ชุมชน ปัจจุบันมีสมาชิกในกลุ่ม 8 คน ประกอบอาชีพด้านการเกษตร ทำนา เลี้ยงสัตว์ และมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาอาชีพเกษตรให้มีคุณภาพ เพิ่มรายได้ให้สมาชิก แก้ไขปัญหาหนี้สินครัวเรือน โดยต้องการรักษาที่ดินทำกิน ไม่ต้องการขายหรือถุกยึดที่ดิน กิจกรรมของกลุ่มจึงเน้นไปที่การทำกิจกรรมเพื่อลดรายจ่าย เช่น ปรับเปลี่ยนจากเกษตรเคมีเป็นเกษตรอินทรีย์เพื่อลดต้นทุนการผลิต การทำปุ๋ยชีวภาพแทนปุ๋ยเคมี ส่วนการเพิ่มรายได้ ทางกลุ่มมีกิจกรรม เช่น เลี้ยงแพะ เลี้ยงปลา ปลุกผัก ผลผลิตของกลุ่มที่มีชื่อเสียง คือ ข้าวขาวเกยไชย ซึ่งเป็นพันธุ์ข้าวจังหวัดนครสวรรค์ และนิยมปลูกในพื้นที่ภาคกลาง ทางกลุ่มได้ริเริ่มโดยการให้สมาชิกได้จัดทำข้อมูลและทำบัญชีครัวเรือน เพื่อให้รู้ถึงรายรับ-รายจ่าย การหาแนวทางลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็น และช่องทางเพิ่มรายได้

รูปธรรมของการขับเคลื่อนเพื่อระบบอาหารสุขภาพ

การดำเนินงานในระยะที่ผ่านมา มูลนิธิชีวิตไท และภาคีเครือข่าย สามารถร่วมกันสร้างผลลัพธ์รูปธรรมในการขับเคลื่อนเพื่อพัฒนาระบบอาหารสุขภาพ ในจังหวัดชัยนาท ได้ดังนี้

1. เกิดพื้นที่ต้นแบบด้านการผลิตอาหารปลอดภัยเพื่อสุขภาพ และพื้นที่ต้นแบบชาวนาและเกษตรกรที่ปรับระบบการผลิตสู่อาหารเพื่อสุขภาพ พื้นที่ต้นแบบทั้ง 2 ด้าน ได้พัฒนาตนเองร่วมกันจนเกิดองค์ความรู้สามารถยกระดับสู่การเป็นศูนย์เรียนรู้ 5 ศูนย์ฯ ได้แก่ ศูนย์เรียนรู้การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนที่มีประสิทธิภาพ ศูนย์เรียนรู้การปลูกข้าวปลอดภัย/ ข้าวอินทรีย์ ศูนย์เรียนรู้การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร (ผลิตภัณฑ์จากกล้วย/ ข้าว) ศูนย์เรียนรู้การปลูกผักอินทรีย์ ศูนย์เรียนรู้การพัฒนามาตรฐานเกษตรอินทรีย์และเกิด “องค์ความรู้” เพื่อพัฒนาอาชีพเสริมรายได้ของชาวนา กระบวนการปรับตัวของชาวนาสู่การจัดการ/ การแก้ไขปัญหาหนี้สิน และการสร้างพื้นที่ความมั่นคงทางอาหารในครัวเรือน

2. พัฒนาด้านแบบแหล่งกระจายสินค้าอาหารเพื่อสุขภาพของผู้บริโภค ทำแผนธุรกิจแก้หนี้ CBMC โดยโครงการได้สนับสนุนปัจจัยการผลิตบางส่วนสำหรับกลุ่มเปราะบางโดยมีการใช้แนวคิดตลาดนำการผลิตเพื่อวางแผนการผลิต แปรรูป จำหน่าย รวมถึงใช้กระบวนการเขียนแผนธุรกิจชุมชน จนเกิดผลิตภัณฑ์มากกว่า 15 ชนิด เพื่อสื่อสารกับผู้บริโภคผ่าน storytelling สู่ตลาดในท้องถิ่นและตลาดออนไลน์ จัดตลาดสีเขียวชุมชน ตลาดอนามัย@บางซูด ตลาดนาเคียงเมือง

3. องค์กรที่มีการจัดปัจจัยแวดล้อมด้านอาหารเพื่อสุขภาพ มีองค์กรที่เข้าร่วมขบวนการขับเคลื่อนจนสามารถเป็นกำลังสำคัญในการร่วมขับเคลื่อนการพัฒนาาระบบอาหารเพื่อสุขภาพ อย่างน้อย 8 แห่ง ได้แก่ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบางซูด มีนโยบายสนับสนุนให้ประชาชนเข้าถึงอาหารเพื่อสุขภาพ /เพิ่มอัตราการบริโภคผักผลไม้ที่ปลอดภัยได้ในปริมาณที่เพียงพอและมีการประกาศนโยบายที่สนับสนุนให้เกิดการขับเคลื่อนของกลุ่ม อสม.เพื่อสร้างพื้นที่อาหารเพื่อสุขภาพให้กับสมาชิกใน 8 ชุมชน บริโภคผัก ผลไม้ปลอดภัยควบคู่กับการดูแลสุขภาพองค์รวม และการออกกำลังกายเพื่อห่างไกลโรคในกลุ่ม NCDs และโรงเรียนประถมศึกษาและโรงเรียนขยายโอกาสในอำเภอสรรคบุรี อีก 7 แห่ง จัดอาหารกลางวันตามหลักโภชนาการเด็ก 6-14 ปี โดยเพิ่มสัดส่วนการบริโภคผักผลไม้ได้ตามเกณฑ์มาตรฐาน ปรับเมนูอาหารกลางวันให้มีคุณภาพและเป็นไปตามหลักโภชนาการ รวมทั้งการมีพืชผักที่ปลูกเองในโรงเรียน นำมาปรุงอาหารได้บางส่วน เป็นการเพิ่มปริมาณพืชผักในอาหารได้มากขึ้น และนำไปสู่การเพิ่มปริมาณการบริโภคพืชผักผลไม้เพียงพอ ผลลัพธ์คือทำให้เด็กนักเรียนมีอาหารกลางวันที่ปลอดภัยและได้รับสารอาหารครบถ้วนและโรงเรียนได้ขยายผลการทำเกษตรอินทรีย์สู่ครัวเรือนผู้ปกครอง/ ผู้นำชุมชน รวมถึงการขยายผลสู่โรงเรียนใหม่

4. งานวิชาการและการจัดการความรู้เพื่อสนับสนุนการปรับตัวของชาวนาและเกษตรกรและพัฒนา ศักยภาพของชาวนาเพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาหนี้สินมีระบบเศรษฐกิจเสริมรายได้มากขึ้น โครงการได้ทำงานร่วมกับนักวิชาการอิสระ นักวิจัย นักกฎหมาย นักเขียนคอลัมน์นิสต์ หน่วยงานภาครัฐ สถาบันการเงิน มูลนิธิสมาชิพ มูลนิธิเพื่อผู้บริโภค โดยมีทีมนักวิชาการจากคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และนักวิชาการสถาบันวิจัยเศรษฐกิจป๋วย อึ๊งภากรณ์ ธนาคารแห่งประเทศไทย เป็นที่ปรึกษา

- เกิดเครือข่ายภาคีความร่วมมือจากหลายภาคส่วน เช่น นักวิชาการนักกฎหมายที่หนุนเสริมกระบวนการพัฒนาศักยภาพ/แก้ไขปัญหาหนี้สินชาวนาอย่างยั่งยืน
- มีงานวิจัยเชิงคุณภาพจากประสบการณ์ของชาวนาและเกษตรกรจัดทำเป็นสื่อประเภทต่าง ๆ (คู่มือ ,E – book,เว็บไซต์ เพจเฟซบุ๊ก)เพื่อเผยแพร่สู่สาธารณะอย่างต่อเนื่อง

- เกิดโครงสร้างการทำงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและเครือข่ายเกษตรกรที่สามารถพัฒนาสู่การสร้างหลักสูตรการบริหารจัดการทางการเงินและหนี้สินชาวนาอย่างครบวงจร

การขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะ

จะเห็นได้ว่าการขับเคลื่อนเพื่อพัฒนาระบบอาหารเพื่อสุขภาวะของจังหวัดชัยนาทค่อย ๆ พัฒนาขึ้นอย่างเป็นกระบวนการ อย่างไรก็ตามอย่างไรก็ดีพบว่ายังคงมีจุดเปราะบางอยู่ในกระบวนการพัฒนากล่าวคือ ภาระกิจบางอย่างมีความซ้ำซ้อน ยังขาดการเชื่อมประสานและบูรณาการงานร่วมกัน บุคลากรในระดับพื้นที่น้อย มูลนิธิชีวิตไท จึงเปิดเวทีเพื่อให้ทุกภาคส่วนในพื้นที่ได้ร่วมกันพัฒนานโยบายสาธารณะด้านอาหารเพื่อสุขภาวะที่เกิดจากการร่วมกันคิดวิเคราะห์ ของชาวชุมชนและหน่วยงานในพื้นที่บนฐานของศักยภาพชุมชน ในวันที่ 30 มีนาคม 2566 ที่ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนป่วย อิงภรณ์ ตำบลบางซุด อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท ซึ่งผลการแลกเปลี่ยนและระดมสมองในวันนั้นได้ทำให้มองเห็นทั้งศักยภาพของแต่ละหน่วยงาน แนวทางการขับเคลื่อนร่วมกัน จนเกิดการทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อพัฒนาระบบอาหารเพื่อสุขภาวะระหว่างมูลนิธิชีวิตไท กับเทศบาลตำบลบางซุดเป็นครั้งแรก โดยดำเนินการผ่านโครงการทำปุ๋ยหมักจากผักตบชวา ฟางข้าวและมูลแพะ เพื่อรองรับความต้องการของนาข้าวอินทรีย์และระบบอาหารปลอดภัยซึ่งเป็นโครงการที่ทุกฝ่ายเห็นพ้องกันว่าสอดคล้องกับศักยภาพของจังหวัดชัยนาทในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

ความพร้อมของทรัพยากร

จังหวัดชัยนาทมี ข้าว เป็นพืชเศรษฐกิจหลักมีพื้นที่ทำนา 8 แสนกว่าไร่และประเทศไทยมีพื้นที่การปลูกข้าว ทั้งฤดูนาปีและนาปรังคร่าว ๆ กว่า 66 ล้านไร่การนำฟางข้าวมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการทำนา 1 ไร่ จะให้ฟางข้าวประมาณ 800 กิโลกรัม ซึ่งประกอบด้วย ปริมาณธาตุไนโตรเจน ประมาณ 5 กิโลกรัม ฟอสฟอรัส ประมาณ 1 กิโลกรัม และโพแทสเซียม ประมาณ 11 กิโลกรัม นอกจากนี้ ยังมีจุลธาตุที่เป็นประโยชน์จากการเจริญเติบโตของต้นข้าวอีกไม่ สิ่งสำคัญถ้าหากชาวนาไม่เผาฟาง ต่อซึ่ง จะช่วยรักษาสภาพแวดล้อม ไม่ไปเร่งให้อุณหภูมิของโลกสูงขึ้น และจะช่วยลดอุบัติเหตุจากควันทไฟ นอกจากนี้ฟางข้าวที่ไกลบหรือไถพรวน จะเป็นปุ๋ยอินทรีย์ที่ดีที่สุดด้วย https://www.technologychaoban.com/bullet-news-today/article_127490 .2562

ประกอบกับจังหวัดชัยนาท ตั้งอยู่ริมแม่น้ำน้อย มีคลองสาขามากมายที่ทำหน้าที่หล่อเลี้ยงพื้นที่เกษตรกรรมของจังหวัด ปัญหาสำคัญที่มาพร้อมความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรน้ำคือ ผักตบชวาที่แพร่พันธุ์อย่างรวดเร็วและมีอัตราการเจริญเติบโตสูงจนกีดขวางการสัญจรทางน้ำ ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศของแม่น้ำน้อย และการไหลของน้ำเข้าสู่คลองสาขาและระบบชลประทานของจังหวัด แม้ในปัจจุบันมีชาวบ้านจำนวนหนึ่ง

รวมกลุ่มกันเพื่อนำผักตบชวามาसानำเป็นผลิตภัณฑ์ส่งขายทั้งในและต่างประเทศ แต่ก็ยังไม่ทันกับการเจริญเติบโตของผักตบชวา ในแต่ละปีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่าง ๆ ในจังหวัดชัยนาท ต้องจัดงบประมาณลอกแม่น้ำน้อยและลำคลองเพื่อนำผักตบชวาออกเปิดทางเดินของน้ำ และรักษาระบบนิเวศของแม่น้ำน้อย เฉพาะปี 2558 ปีเดียว มีข้อมูลว่าจังหวัดชัยนาทสามารถขุดลอกเก็บผักตบชวาบริเวณหน้าโรงไฟฟ้าจากแม่น้ำน้อยได้ถึง 34,500 ตัน

ในขณะที่ผักตบชวาเป็นพืชที่ธาตุอาหารสูงข้อมูลจากกองเทคโนโลยีชีวภาพทางดิน กรมพัฒนาที่ดิน ระบุถึงสรรพคุณของผักตบชวาที่สามารถดูดธาตุอาหารจากพีชน้ำได้ดีกว่าพืชชนิดอื่น ๆ โดยมีปริมาณธาตุอาหารหลัก ไนโตรเจน 2.28 % ฟอสฟอรัส 0.62 % และโพแทสเซียม 4.75 % และมีอินทรีย์วัตถุ 28 % ซึ่งเป็นอัตราส่วนที่สูงกว่าปุ๋ยอินทรีย์บรรจุกระสอบที่รับรองคุณภาพอินทรีย์วัตถุเพียงแค่ 20 % ทั้งนี้เกิดจากการที่รากของผักตบชวามีคุณสมบัติในการดูดซับได้ดี สามารถดูดซับสารอาหารจากน้ำไว้ได้ทุกอย่าง อีกทั้งยังมีอัตราส่วนคาร์บอนต่อไนโตรเจนค่อนข้างต่ำที่ 24:1 ถึง 35:1 ทำให้ย่อยสลายเป็นปุ๋ยหมักได้อย่างรวดเร็วไม่ว่าจะมาสับหรือตั้งกอง

ในส่วนการเลี้ยงแพะเนื้อ เป็นกิจกรรมทางการเกษตรที่กำลังขยายตัวอย่างมากในจังหวัดชัยนาท มีการกระจายเลี้ยงทุกอำเภอ โดยเฉพาะในอำเภอสรรคบุรี และสรรพยา ถือเป็นแหล่งผลิตแพะเนื้อสำคัญ สายพันธุ์ที่นิยมเลี้ยงคือลูกผสมเบอร์ เนื่องจากเลี้ยงง่าย โตเร็ว อัตราการให้ลูกแฝดสูง ที่อำเภอสรรพยามีการส่งเสริมการเลี้ยงแพะโดยจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพื่อเลี้ยงแพะเนื้อส่งออกตลาดต่างประเทศ มีเวียดนามเป็นตลาดสำคัญ ปัจจุบันการเลี้ยงแพะเนื้อในจังหวัดชัยนาทมีทั้งการเลี้ยงในลักษณะฟาร์มขนาดใหญ่ของภาคเอกชนที่เลี้ยงระดับ 100 ตัวขึ้นไป และการเลี้ยงของเกษตรกรรายย่อยที่เลี้ยงกันครอบครัวละไม่กี่ตัว แบบปล่อยให้หาหญ้ากินเอง แต่มีการรวมกลุ่มกันเป็นวิสาหกิจชุมชนเลี้ยงแพะ ในแต่ละวันแพะ 1 ตัวจะถ่ายมูลออกมาประมาณ 4 กิโลกรัม ข้อมูลจากสำนักงานปศุสัตว์จังหวัดชัยนาทระบุว่าในปี 2565 ชัยนาทมีการเลี้ยงแพะ 42,216 ตัว หมายความว่า จะมีมูลแพะประมาณวันละ 168 ตัน

มูลแพะจำนวนมากหากไม่ถูกจัดการอย่างถูกต้องจะเป็นแหล่งกำเนิดมลพิษทางกลิ่น โดยเฉพาะกับฟาร์มขนาดใหญ่ หากฟาร์มขนาดใหญ่เลี้ยงแพะ 100 ตัว ก็จะมีมูลแพะถึงวันละกว่า 400 กิโลกรัม ซึ่งจะส่งกลิ่นเหม็นและเป็นภาระในการกำจัดดูแล

คุณสมบัติของปุ๋ยอินทรีย์จากมูลแพะคือ ช่วยบำรุงให้พืชโตไว มีใบสีเขียวสวย ไม่มีสารเคมีตกค้าง ราคาถูกกว่าปุ๋ยเคมีประมาณกิโลกรัมละ 10 บาท โดยราคาปุ๋ยมูลแพะขายอยู่ที่กิโลกรัมละ 30 บาท การทำปุ๋ยอินทรีย์จากผักตบชวาและมูลแพะ จึงเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่น่าสนับสนุนให้เกิดขึ้น เนื่องจากจะเป็นฐาน

สำคัญในการสร้างระบบอาหารเพื่อสุขภาพให้เกิดขึ้นในจังหวัดชัยนาท ยังส่งผลดีต่อสิ่งแวดล้อม และทำให้เกษตรกรมีรายเพิ่ม ซึ่งจะสามารถช่วยแก้ไขปัญหาหนี้สินและความจนของเกษตรกรได้ด้วย

ความพร้อมของเกษตรกร

เกษตรกรหลายกลุ่มในจังหวัดชัยนาทมีความพร้อมในการร่วมขับเคลื่อน โครงการปุ๋ยอินทรีย์จากฟางข้าว ผักตบชวาและมูลแพะเพื่อรองรับความต้องการของระบบการผลิตอาหารปลอดภัย ในปัจจุบันเกษตรกรเองก็มีการรวมกลุ่มกันเพื่อทำกิจกรรมทั้งสองอยู่บ้าง แต่ดำเนินไปอย่างกระจัดกระจาย และไม่เป็นระบบ

ในส่วนการทำปุ๋ยหมักจากผักตบชวา พบว่ามีการรวมตัวกันของเกษตรกรเป็นลักษณะเฉพาะกิจ โดยเจ้าหน้าที่ของรัฐจะลงไปจัดตั้งหรือสนับสนุนให้เกิดการรวมกลุ่มกันตามช่วงเวลาที่มีโครงการพิเศษและมีงบประมาณสนับสนุน เช่น ในปี 2557 เมื่อคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) มีนโยบายให้เกษตรกรลดต้นทุนการผลิตและพัฒนาผลผลิตให้เพิ่มขึ้น โดยเน้นการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ จังหวัดชัยนาท ก็ได้ร่วมมือกับสำนักงานเกษตรจังหวัดชัยนาท สำนักงานแรงงานจังหวัด ท้องถิ่นจังหวัด และสถานพัฒนาที่ดินจังหวัดชัยนาทจัดโครงการรณรงค์การใช้ปุ๋ยอินทรีย์ มีชาวบ้านเกษตรกรมากกว่า 500 คนเข้าร่วม โดยมีการถ่ายทอดความรู้ในการทำปุ๋ยอินทรีย์จากผักตบชวาให้ชาวบ้าน ในครั้งนั้นสามารถผลิตปุ๋ยอินทรีย์จากผักตบชวาได้ถึง 600 ตัน (ชัยนาทโพสต์, 2557) หรือในปี 2558 เมื่อกระทรวงมหาดไทยดำเนินนโยบาย “เมืองสวยน้ำใส” จังหวัดชัยนาทก็ได้ร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทำการขุดลอกแม่น้ำน้อย เพื่อนำผักตบชวามาทำปุ๋ยอินทรีย์

ความพร้อมของหน่วยงานรัฐและความสอดคล้องทางนโยบาย

หน่วยงานราชการทั้งจากส่วนกลางและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดชัยนาทเอง มีความพร้อมและหลายหน่วยงานมีนโยบายหรือพันธกิจสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอยู่แล้ว ดังนี้

สถานีพัฒนาที่ดินชัยนาท หน่วยงานในสังกัดกรมพัฒนาที่ดินมียุทธศาสตร์ส่งเสริมเกษตรกรมัยยั่งยืน และเกษตรกรอินทรีย์ที่ ลดการใช้สารเคมีที่ทำลายคุณภาพดิน มีโครงการสนับสนุนการทำปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพสูงอยู่แล้ว โดยมีพื้นที่ทำงานหลักในด้านนี้ที่อำเภอสรรคบุรี สนับสนุนหัวเชื้อจุลินทรีย์สำหรับการทำปุ๋ยหมักให้กลุ่มเกษตรกรผู้สนใจ และมีเจ้าพนักงานที่พร้อมให้ความรู้และเป็นพี่เลี้ยง

สำนักงานเกษตรอำเภอชัยนาท เป็นส่วนหนึ่งของสำนักงานเกษตรจังหวัดชัยนาท มีนโยบายสำคัญที่ต้องดำเนินให้บรรลุผลคือ การสนับสนุนให้เกิดการ ลด ละ เลิก การใช้สารเคมีทางการเกษตร ส่งเสริมให้มีการใช้สารชีวภัณฑ์ในการกำจัดศัตรูพืช หรือเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ของดิน แทนการใช้สารเคมี เพื่อขับเคลื่อนให้ชัยนาทมีพื้นที่เกษตรที่ได้รับการรองรับ GAP เพิ่มขึ้น ซึ่งจะพัฒนาสู่การเป็นเกษตรกรอินทรีย์ต่อไปในภายหน้า สำนักงาน

เกษตรอำเภอชัยนาท มีนโยบายให้การสนับสนุนกลุ่มเกษตรกรที่ต้องการดำเนินโครงการ ลด ละ เลิก การใช้สารเคมี ซึ่งการทำปุ๋ยอินทรีย์จาก ฟางข้าว ผักตบชวาและมูลแพะ อยู่ในขอบเขตที่จะได้รับการสนับสนุนด้วย

องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น เทศบาลตำบลบางซุด เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีความเข้มแข็ง มีงบประมาณในการพัฒนาชุมชน สิ่งแวดล้อมและสุขอนามัย การขุดลอกแม่น้ำและลำคลอง เพื่อนำผักตบชวามาจากแม่น้ำเป็นกิจกรรมที่สามารถใช้งบประมาณในส่วนนี้ได้ ซึ่งจะสามารถสนับสนุนการดำเนินโครงการได้เป็นอย่างดี

นอกจากนี้ยังมีแนวนโยบายที่สามารถสนับสนุนและเอื้อให้โครงการขับเคลื่อนไปได้ประสบความสำเร็จ ทั้งนี้พบว่าการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อพัฒนาระบบอาหารเพื่อสุขภาพในจังหวัดชัยนาทด้วยโครงการปุ๋ยอินทรีย์จากผักตบชวาและมูลแพะเพื่อรองรับความต้องการของนาข้าวอินทรีย์และระบบการผลิตอาหารปลอดภัย มีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ในการพัฒนาของเทศบาลตำบลบางซุดถึง 3 ยุทธศาสตร์ ได้แก่

1. ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านเศรษฐกิจ แผนงานเกษตร และแผนงานสร้างความเข้มแข็งของชุมชน
2. ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแผนงานการพัฒนาเกษตร
3. ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพคนและเสริมสร้างความมั่นคงปลอดภัยทางสังคมแผนงานสาธารณสุข และแผนงานสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

ซึ่งเมื่อนำยุทธศาสตร์ในการพัฒนาทั้ง 3 ยุทธศาสตร์ของเทศบาลตำบลบางซุดไปเปรียบเทียบกับยุทธศาสตร์จังหวัดของจังหวัดชัยนาทแล้ว ยังพบว่ามี ความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์จังหวัด 2 ยุทธศาสตร์ คือ ยุทธศาสตร์การพัฒนากิจการการผลิต การแปรรูป การตลาด และระบบ logistic สินค้าเกษตรมาตรฐาน และยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้ น้ำ สัตว์น้ำ และสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน ทำให้มีความเป็นไปได้สูงว่าการดำเนินโครงการในเทศบาลตำบลบางซุดจะสามารถได้รับการสนับสนุนเพิ่มเติมจากจังหวัดชัยนาทด้วย

ความพร้อมของพื้นที่นำร่องของโครงการ

ตำบลบางซุดเป็นตำบลเล็กๆ ในอำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท มีพื้นที่ทั้งหมด 12,700 ไร่ หรือประมาณ 49.46 ตารางกิโลเมตร พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม ประชาชนส่วนใหญ่คือประมารร้อยละ 80 ประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรม ทั้งการทำนาข้าว ทำสวนผลไม้ ปลูกพืชผักสวนครัว และเลี้ยงปศุสัตว์ โดยมีแพะเป็นสัตว์เศรษฐกิจที่สำคัญ และมีการทำการประมงด้วยการเลี้ยงปลากระชัง ตำบลบางซุดตั้งอยู่ริมแม่น้ำน้อย ซึ่งเป็นแหล่งน้ำสำคัญ

สำหรับการเกษตร ที่ผ่านมามีการขุดบางหรือคลองซอยในเขตตำบลบางซุดมากมาย เช่น บางท่าขลาย บางท่าศาลเจ้า บางท่าศาลา บางโพธิ์ศรี เพื่อนำน้ำไปหล่อเลี้ยงพื้นที่การเกษตรที่อยู่ห่างไกลแม่น้ำ แต่ปัจจุบันบ่อบางหลายแห่งถูกถมเป็นถนนหมดแล้ว

จากการพิจารณาปัจจัยต่างๆ มูลนิธิชีวิตไท มีความเห็นว่าการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อพัฒนาระบบอาหารเพื่อสุขภาพในจังหวัดชัยนาทด้วยโครงการปุ๋ยอินทรีย์จากฟางข้าว ผักตบชวาและมูลแพะเพื่อรองรับความต้องการของนาข้าวอินทรีย์และระบบอาหารปลอดภัย ควรทำโครงการนำร่องในพื้นที่เขตเทศบาลตำบลบางซุด อำเภอสรรคบุรีก่อน

บันทึกข้อตกลงความร่วมมือการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อพัฒนาระบบอาหารเพื่อสุขภาพด้วยโครงการปุ๋ยอินทรีย์จากผักตบชวาและมูลแพะเพื่อรองรับความต้องการของนาข้าวอินทรีย์และระบบอาหารปลอดภัยในจังหวัดชัยนาท

เพื่อให้การขับเคลื่อนเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพในระยะยาว มูลนิธิชีวิตไทได้เริ่มต้นทำโครงการนำร่องในพื้นที่เทศบาลตำบลบางซุด อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท โดยจัดทำเป็นโครงการความร่วมมือระหว่างมูลนิธิชีวิตไทและเทศบาลตำบลบางซุด ภายใต้โครงการพัฒนาศักยภาพชาวนาและกลุ่มเปราะบาง สร้างระบบอาหารเพื่อสุขภาพที่ยั่งยืน เป็นโครงการระยะเวลา 1 ปี เริ่มต้นในวันที่ 30 มีนาคม พ.ศ. 2566 ถึง 30 มีนาคม พ.ศ.2567 มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.วัตถุประสงค์

1.1 เพื่อส่งเสริมพัฒนาให้กลุ่มเกษตรกรและกลุ่มผู้เปราะบางในพื้นที่ตำบลบางซุด ได้เข้าถึงปัจจัยการผลิตอาหารปลอดภัยเพื่อเสริมสร้างสุขภาพที่ดี

1.2 เพื่อส่งเสริมพัฒนาคุณภาพชีวิตและนำไปสู่การประกอบอาชีพที่สร้างให้เกิดรายได้ให้กับตนเองและครอบครัว สามารถลดต้นทุนการผลิตบรรเทาหรือแก้ไขปัญหาหนี้สินครัวเรือนได้

1.3 เพื่อส่งเสริมรักษาสีเขียวสิ่งแวดล้อม ด้วยการนำวัสดุในท้องถิ่น ซึ่งมีปริมาณมากในพื้นที่ผลิตทำปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพสูงเป็นฐานสำคัญในการสร้างระบบอาหารเพื่อสุขภาพให้เกิดขึ้น

1.4 เพื่อส่งเสริมให้เกิดการบูรณาการทำงานร่วมกับภาคส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดความยั่งยืน

2. ความร่วมมือ

2.1 ส่งเสริมศักยภาพให้กลุ่มเกษตรกรและกลุ่มเปราะบางพึ่งพาตนเองในด้านปัจจัยผลิตอาหารปลอดภัย

2.2 เกิดแนวทางการพัฒนาปุ๋ยอินทรีย์จากวัสดุในพื้นที่ท้องถิ่น เพื่อพัฒนาแนวทางในการสร้างระบบอาหารสุภาพ และช่องทางการตลาดในท้องถิ่น

2.3 เกิดบูรณาการความร่วมมือและทรัพยากรจากหลายภาคส่วนที่เกี่ยวข้องร่วมกัน เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ที่เป็นรูปธรรม

ผลสัมฤทธิ์ของโครงการ

มูลนิธิชีวิตไทและเทศบาลตำบลบางซุด มีความคาดหวังว่าการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อพัฒนาระบบอาหารเพื่อสุภาพด้วยโครงการปุ๋ยอินทรีย์จากผักตบชวาและมูลแพะเพื่อรองรับความต้องการของนาข้าวอินทรีย์และระบบอาหารปลอดภัยในจังหวัดชัยนาท จะก่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ระยะยาว ต่อไปนี้

1. ส่งเสริมศักยภาพให้กลุ่มเกษตรกรและกลุ่มเปราะบางพึ่งพาตนเองในด้านปัจจัยผลิตอาหารปลอดภัย

2. เกิดแนวทางการพัฒนาปุ๋ยอินทรีย์จากผักตบชวาและมูลแพะสู่ช่องทางการตลาดท้องถิ่น

3. เกิดบูรณาการความร่วมมือและทรัพยากรจากหลายภาคส่วนที่เกี่ยวข้องร่วมกัน เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ที่เป็นรูปธรรม

หน่วยงานระดับพื้นที่นำนโยบายสู่การปฏิบัติ

บันทึกข้อตกลงการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะ
เพื่อพัฒนาระบบอาหารสุภาพ

บันทึกข้อตกลงความร่วมมือ

การขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อพัฒนาระบบอาหารสุภาพ

เอกสารฉบับนี้เป็นกรบันทึกข้อตกลงความร่วมมือในการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อพัฒนาระบบอาหารสุภาพ เพื่อรองรับความต้องการของชาวนาอินทรีย์และระบบอาหารปลอดภัยในกลุ่มเกษตรกรเป้าหมายพื้นที่ตำบลบางซุด อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท

ทำขึ้น ณ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ป่วย อีงภาคร์ ตำบลบางซุด เลขที่ 2 หมู่ 5 ตำบลบางซุด อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท 17140 เมื่อวันที่ 30 เดือนมีนาคม พ.ศ. 2566 ระหว่าง มูลนิธิชีวิตไท ที่ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) โดย นางสาวสมจิต คงทน ตำแหน่ง ผู้อำนวยการมูลนิธิชีวิตไท กับ นายอุงเงิน กลัดสุข ตำแหน่ง นายกเทศมนตรีตำบลบางซุด อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท เพื่อบันทึกข้อตกลงความร่วมมือในการพัฒนาศักยภาพชาวนาและกลุ่มเปราะบาง สร้างระบบอาหารสุภาพที่ยั่งยืน ซึ่งทั้งสองฝ่ายมีเจตจำนงร่วมกันในการดำเนินงานโครงการดังกล่าวข้างต้น ทั้งสองฝ่ายตกลงทำความร่วมมือโดยกำหนดวัตถุประสงค์และบทบาทหน้าที่ของหน่วยงานดังต่อไปนี้

1. วัตถุประสงค์

- 1.1 เพื่อส่งเสริมพัฒนาให้กลุ่มเกษตรกรและกลุ่มผู้เปราะบางในพื้นที่ตำบลบางซุด ได้เข้าถึงปัจจัยการผลิตอาหารปลอดภัยเพื่อเสริมสร้างสุขภาพที่ดี
- 1.2 เพื่อส่งเสริมพัฒนาคุณภาพชีวิตและนำไปสู่การประกอบอาชีพที่สร้างให้เกิดรายได้ให้กับตนเองและครอบครัว สามารถลดต้นทุนการผลิตบรรเทาหรือแก้ไขปัญหาหนี้สินครัวเรือนได้
- 1.3 เพื่อส่งเสริมรักษาสิ่งแวดล้อม ด้วยการนำวัสดุในท้องถิ่น ซึ่งมีปริมาณมากในพื้นที่ผลิตทำปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพสูงเป็นฐานสำคัญในการสร้างระบบอาหารเพื่อสุขภาพให้เกิดขึ้น
- 1.4 เพื่อส่งเสริมให้เกิดการบูรณาการทำงานร่วมกับภาคส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดความยั่งยืน

2. ความร่วมมือ

- 2.1 ส่งเสริมศักยภาพให้กลุ่มเกษตรกรและกลุ่มเปราะบางที่พาดเองในด้านปัจจัยผลิตอาหารปลอดภัย
- 2.2 เกิดแนวทางการพัฒนาปุ๋ยอินทรีย์จากวัสดุในท้องถิ่น เพื่อพัฒนาแนวทางในการสร้างระบบอาหารสุภาพ และช่องทางการตลาดในท้องถิ่น
- 2.3 เกิดบูรณาการความร่วมมือและทรัพยากรจากหลายภาคส่วนที่เกี่ยวข้องร่วมกัน เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ที่เป็นรูปธรรม

3. บทบาทหน้าที่ของหน่วยงาน

- 3.1 การประสานหน่วยงาน กลุ่มเกษตรกร กลุ่มวิสาหกิจชุมชน ที่เกี่ยวข้องเพื่อขอสนับสนุนและความร่วมมือในด้านทรัพยากรและองค์ความรู้ผลิตปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพ
- 3.2 ร่วมปฏิบัติการพัฒนาปุ๋ยอินทรีย์จากวัสดุในท้องถิ่น เช่น ผักตบชวา ฟางข้าว มูลแพะ มูลวัว เป็นต้น
- 3.3 จัดเวทีสรุปทบทวนการทำงานร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและกลุ่มเป้าหมายในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรค เพื่อให้เกิดการแผนพัฒนางานอย่างต่อเนื่อง

4. การเปลี่ยนแปลงบันทึกข้อตกลง

การแก้ไข ปรับปรุง หรือเปลี่ยนแปลงบันทึกข้อตกลงจะกระทำได้ตามความเหมาะสม โดยได้รับความเห็นชอบจากทุกฝ่ายเป็นลายลักษณ์อักษร

5. การมีผลบังคับใช้และการยกเลิกข้อตกลง

บันทึกความร่วมมือข้อตกลงฉบับนี้มีผลบังคับใช้เป็นเวลา 1 ปี นับตั้งแต่วันที่ทั้งสองฝ่ายลงนามเป็นต้นไป กรณีฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดจะยกเลิกบันทึกข้อตกลงฉบับนี้จะต้องบอกกล่าวให้อีกฝ่ายหนึ่งทราบล่วงหน้าอย่างน้อย 90 วัน การที่บันทึกข้อตกลงสิ้นสุดลงไม่ว่ากรณีใดไม่มีผลกับกิจกรรมภายใต้บันทึกข้อตกลงที่ดำเนินงานไปแล้ว หรือ ที่อยู่ระหว่างการดำเนินงานภายใต้บันทึกข้อตกลงในวันแต่ทั้งสองฝ่ายจะมีข้อตกลงเป็นอย่างอื่น อันเป็นลายลักษณ์อักษร

เอกสารบันทึกข้อตกลงเพื่อยืนยันความร่วมมือในการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อพัฒนาระบบอาหารสุภาพ เพื่อรองรับความต้องการของชาวนาอินทรีย์และระบบอาหารปลอดภัย จัดทำขึ้นเป็น 2 ฉบับ มีความถูกต้องตรงกัน ทั้งสองฝ่ายได้อ่านรายละเอียดตลอดแล้ว จึงได้ลงลายมือชื่อไว้เป็นสำคัญต่อหน้าพยานและทั้งสองฝ่ายยึดถือไว้ฝ่ายละฉบับ

ลงชื่อ
(นางสาวสมจิต คงทน)
ตำแหน่ง ผู้อำนวยการมูลนิธิชีวิตไท

ลงชื่อ
(นายอุงเงิน กลัดสุข)
ตำแหน่ง นายกเทศมนตรีตำบลบางซุด จังหวัดชัยนาท

ลงชื่อพยาน
(นางสุนีย์ อิ่มทิม)
ตำแหน่ง ประธานกลุ่มปลูกผักอินทรีย์บ้านวัดพระแก้ว
ตำบลแพรกศรีราชา จังหวัดชัยนาท

ลงชื่อพยาน
(พ.จ.อ.สุพจน์ หนั่นกล้า)
ตำแหน่ง ปลัดเทศบาลตำบลบางซุด
อำเภอสรรคบุรี จ.ชัยนาท

อ้างอิง

Food and Agriculture Organization of the United Nations. (2006). Food Security. Policy Brief. June 2006 Issue 2. Retrieved from <http://www.fao.org/forestry/13128-0e6f36f27e0091055bec28ebe830f46b3.pdf>.

คณะกรรมการอาหารแห่งชาติ. (ไม่ระบุปีที่พิมพ์). กรอบยุทธศาสตร์การจัดการด้านอาหารของประเทศไทย. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.

สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดชัยนาท. (2564). ข้อมูลพื้นฐานด้านการเกษตรของจังหวัดชัยนาท ประจำปี พ.ศ. 2564.

สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดชัยนาท. (2564). รายงานประจำปีสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดชัยนาท.

เกียรติศักดิ์ ยั่งยืน. (2564). โครงการถอดบทเรียนกระบวนการพัฒนาโรงเรียนสุขภาวะ. มุลนิธิชีวิตไท.

ชัยนาทโพสต์. (2557). ส่งเสริมเกษตรกรทำปุ๋ยหมักใช้เอง. แหล่งข้อมูลออนไลน์ เข้าถึงได้ที่ https://www.facebook.com/chainatpost/photos/ส่งเสริมเกษตรกรทำปุ๋ยหมักใช้เอง-17-ธค57-ที่บริเวณหน้าโรงไฟฟ้าริมแม่น้ำเจ้าพระยา-/868614093170583/?locale=th_TH